

УДК 81'42:[811.111+811.161.2]

**ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЄВОГО АПАРАТУ
АКАДЕМІЧНОГО ДИСКУРСУ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ
(на базі веб-ресурсів виш України та англomовних країн)**

Т.К. Варенко, канд. пед. наук (Харків)

Стаття присвячена порівняльному аналізу поняттєвого апарату академічного дискурсу в англійській та українській мовах на предмет пошуку термінологічних відповідників у контексті забезпечення єдності академічної термінології для використання на веб-ресурсах вищих навчальних закладів України.

Ключові слова: академічний дискурс, англomовний академічний дискурс, веб-ресурси вищих навчальних закладів, поняттєвий апарат академічного дискурсу, україномовний академічний дискурс.

Варенко Т. К. Сравнительный анализ понятийного аппарата академического дискурса в украинском и английском языках на базе веб-ресурсов вузов Украины и англоязычных стран. Стаття посвящена сравнительному анализу понятийного аппарата академического дискурса в украинском и английском языках на предмет поиска терминологических соответствий в контексте выработки единства академической терминологии для использования на веб-ресурсах высших учебных заведений Украины.

Ключевые слова: академический дискурс, англоязычный академический дискурс, веб-ресурсы высших учебных заведений, понятийный аппарат академического дискурса, украиноязычный академический дискурс.

Varenko T. K. Comparative Analysis of Academic Discourse Notional Apparatus in English and Ukrainian based on Websites of Higher Educational Institutions of Ukraine and English-speaking countries. The article provides a comparative analysis of the notional apparatus of academic discourse in Ukrainian and English for the purpose of finding terminological equivalents in terms of elaborating a uniformity of terms to be used on websites of higher educational institutions of Ukraine.

Key words: academic discourse, academic discourse notional apparatus, English academic discourse, Ukrainian academic discourse, websites of higher educational institutions.

Актуальність цього дослідження, виконаного в межах міжнародного проекту дистанційної освіти, зумовлена зростаючою кількістю англomовних версій веб-ресурсів вищих навчальних закладів України та відсутністю жодних єдиних стандартів англійської локалізації контенту таких веб-ресурсів як в Україні, так і за її межами.

Метою цього дослідження є порівняльний аналіз поняттєвого апарату академічного дискурсу в українській та англійській мовах та випрацювання практичних рекомендацій щодо адекватного використання та забезпечення єдності термінології, вживаної у межах англomовних версій веб-ресурсів вищих навчальних закладів України.

Об'єкт дослідження – академічний дискурс україномовних та англomовних версій веб-ресурсів вищих навчальних закладів.

Предмет дослідження – поняттєві й термінологічні відповідності академічного дискурсу в українській та англійській мовах на веб-ресурсах вищих навчальних закладів України та англomовних країн.

Матеріалом дослідження стали 100 веб-ресурсів українських вищих навчальних закладів та 100 веб-ресурсів провідних вищих навчальних закладів англomовних країн. Вибір у якості орієнтиру університетів саме англomовних країн зумовлений тим, що, по-перше, англійська мова у цих кра-

їнах є рідною, тоді як англомовні версії веб-ресурсів вищих навчальних закладів неангломовних країн є перекладом з локальних мов, а по-друге, саме в нз англомовних країн (зокрема, США, Великої Британії та Канади) займають провідні позиції у міжнародних рейтингах. Зокрема, у рейтингу Webometrics серед перших 100 вищих навчальних закладів 72 знаходяться у США, Великій Британії та Канаді, при чому серед перших 50 їх число становить 42, з яких перші 18 позицій належать саме університетам США та Великої Британії.

Аналіз українського академічного дискурсу веб-ресурсів українських університетів дозволив зробити висновок, що в Україні відсутні будь-які єдині стандарти чи вимоги до представлення контенту таких веб-ресурсів англійською мовою, що призводить до неоднозначного розуміння елементів англомовних версій неукраїномовними відвідувачами таких веб-ресурсів.

Так, наприклад, на проаналізованих українських веб-ресурсах виявлені суттєві безсистемні розбіжності у транслітерації прізвищ та імен осіб і місцевих географічних назв українського походження, хоча, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України № 55 від 27 січня 2010 р. “Про впорядкування транслітерації українського алфавіту латиницею”, вони повинні транслітеруватися шляхом відтворення кожної літери латиницею за єдиним зразком, наведеним у вищезазначеній постанові [2]. Власні назви іноземного походження не транслітеруються за цими правилами, а для їхнього відтворення англійською використовуються відповідники мови оригіналу чи їхні усталені англомовні відповідники, якщо мова оригіналу не використовує літер латинського алфавіту, наприклад: *Анна Ланеруз* – *Anne Laperrouze*, *Войцех Вжосек* – *Wojciech Wrzosek*, *Ендрю Вотхей* – *Andrew Wathey*, *Габріеле Бауманн* – *Gabriele Baumann*, *Єжи Топольський* – *Jerzy Topolski*, *Ян Гранат* – *Jan Granat*, *Університет Хоккайдо* – *Hokkaido University*, *Університет імені Адама Міцкевича* – *Adam Mickiewicz University*.

При написанні англійською українських прізвищ, по батькові та імен слід враховувати, що в інозем-

них країнах по батькові, як правило, не використовується, отже у перекладі рекомендується залишати лише ім'я та прізвище, причому саме у такій послідовності: спочатку ім'я, а потім прізвище, наприклад: *Катерина Володимирівна Артюшенко* (*К. В. Артюшенко*) – *Kateryna Artiushenko*. Крім того, імена та прізвища слід передавати англійською повністю, без скорочень. При цьому, якщо ім'я супроводжується посадою та/або вченим званням, звання стоїть перед іменем, а посада – після, наприклад: *директор Центру міжнародного співробітництва, доцент О. О. Шаповалова* – *Associate Professor Olena Shapovalova, Director of the Center for International Cooperation*.

Назви структурних підрозділів в українській та англійській мовах також мають певні особливості, на які слід звернути увагу.

Так, у назвах центрів, інститутів, університетів українською мовою з великої літери пишеться лише перше слово, в той час як в англійській мові у таких назвах з великої літери пишуться усі значимі частини мови (іменники, прикметники, дієслова, прислівники, займенники), а з малої – лише допоміжні частини мови (частки, прийменники, крім тих, що складаються з 5 та більше літер), наприклад: *Центр міжнародного співробітництва* – *Center for International Cooperation*, *Науководослідний інститут астрономії* – *Research Institute of Astronomy*, *Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна* – *V. N. Karazin Kharkiv National University*. Крім того, в англійській мові у назвах факультетів, кафедр, відділів, лабораторій та усіх інших структурних підрозділів всі значимі частини мови також пишуться з великої літери, що не притаманно їхнім україномовним відповідникам, наприклад: *факультет іноземних мов* – *School of Foreign Languages*, *кафедра міжнародного права* – *Department of International Law*, *юридичний відділ* – *Legal Department*.

У назвах структурних підрозділів, які названі іменами видатних осіб, в українській мові власне ім'я ставиться після назви відповідного підрозділу та вводиться словом “імені”, в той час як у англо-

мовних відповідниках власне ім'я передує назві підрозділу, а слово "імені" взагалі ніяк не передається, наприклад: *Abraham Lincoln University – Університет імені Авраама Лінкольна*, *Benjamin Franklin Institute of Technology – Технологічний інститут імені Бенджаміна Франкліна*, *кафедра теоретичної ядерної фізики та вищої математики імені О. І. Ахієзера – А. І. Akhiezer Department of Theoretical Nuclear Physics and Higher Mathematics*; *Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна – V. N. Karazin Kharkiv National University*; *Центр краєзнавства імені П. Т. Тронька – P. T. Tronko Center for Area Studies*.

Як свідчить аналіз англomовного матеріалу останнього десятиліття, відповідниками українських "факультет" та "кафедра" університету найчастіше виступають *School* та *Department* відповідно, наприклад: *хімічний факультет – School of Chemistry*, *факультет іноземних мов – School of Foreign Languages*, *юридичний факультет – School of Law*; *кафедра генетики та цитології – Department of Genetics and Cytology*, *кафедра прикладної психології – Department of Applied Psychology*, *кафедра українознавства – Department of Ukrainian Studies*. Слід зауважити, що англійське "faculty", співзвучне з українським "факультет", як правило, має значення "професорсько-викладацький склад" і тому не рекомендується до використання у якості англomовного відповідника цього поняття.

Як свідчить аналіз, англomовним відповідником українського "центр" виступає *Center*, при чому у складі терміну *Center* стоїть на початку та вживається з прийменником *for*, якщо у складі назви переважна більшість іменників, або наприкінці назви, якщо вона складається переважно з прикметників, наприклад: *Центр електронного навчання – Center for eLearning*, *Центр міжнародного співробітництва – Center for International Cooperation*, *Українсько-німецький академічний центр – Ukrainian-German Academic Center*.

Ще однією значною відмінністю сучасного англomовного академічного дискурсу є те, що в анг-

лійських назвах відділів, підрозділів, частин тощо, на відміну від їхніх українських відповідників, слово "відділ" взагалі відсутнє, тобто назва складається виключно з функціональної назви діяльності, якою займається відповідний підрозділ, відділ, частина тощо, наприклад: *відділ кадрів – Human Resources*, *відділ міжнародних програм та академічної мобільності – International Programs and Academic Mobility*, *відділ методів обробки зображень – Image-Processing Techniques*, *відділ теоретичної хімії та астрохімії – Theoretical Chemistry and Astrochemistry*. Крім того, для англійських назв підрозділів більш характерним є вживання іменників у множині, тоді як їхні українські відповідники віддають перевагу однині, наприклад: *архів – Archives*, *бухгалтерія – Accounts*, *відділ кадрів – Human Resources*.

Аналогічно до назв структурних підрозділів, посади, які належать до вищого адміністративного апарату, в англійській мові пишуться з великої літери, наприклад: *Ректор – President*, *Перший проректор – First Vice-President*. Крім того, для англійської мови, на відміну від української, характерно з великої літери писати посади, які обіймають керівники структурних підрозділів та їхні заступники, наприклад: *декан медичного факультету – Head of the Department of Medicine*, *заступник декана з наукової роботи – Associate Dean for Research*, *директор Центру міжнародної освіти – Director of the Center for International Education*, *начальник відділу кадрів – Head of Human Resources*.

Слід також відмітити, що в українській мові назви посад відрізняються від їхніх відповідників в англійській тим, що в англійській мові для опису певного виду діяльності, пов'язаного з відповідною посадою, не використовується слово "робота", що є розповсюдженою практикою в українській академічній терміносистемі. Англійські назви посад, як правило, вказують на функціональні обов'язки особи, яка обіймає ту чи іншу посаду, наприклад: *заступник декана з навчально-методичної роботи – Associate Dean for Academics and Methods of Teaching*, *проректор з науково-педагогічної*

роботу – *Vice-President for Research and Teaching*.

Особливе місце в академічному дискурсі належить термінам-назвам наукових ступенів, не всі з яких мають дзеркальні відповідники в українській та англійській мовах. Так, українським ступеням бакалавра та магістра відповідають англійські *Bachelor's degree* та *Master's degree*. Терміни, що означають наукові ступені “кандидат наук” та “доктор наук” як реалії українського академічного дискурсу, є більш складними з точки зору підбору англійських відповідників. І хоча в англійському академічному дискурсі існують схожі реалії *PhD (Doctor of Philosophy)* та *DSc (Doctor of Science)*, вони не є перекладом українських “кандидат наук” та “доктор наук”, адже, як відомо, реалії не перекладаються іншими реаліями, а українські ступені “кандидат наук” та “доктор наук” не є повними відповідниками англійських *PhD* та *DSc*. По-перше, це обумовлено тим фактом, що Україною підписано угоди про взаємовизнання вищих наукових ступенів рівня кандидата та доктора наук лише з 22 державами, більшість яких є країнами пострадянського простору, жодна з яких не належить до англійських країн. По-друге, у деяких англійських країнах існує лише один вищий науковий ступінь (*PhD*), а не два, як в Україні. По-третє, з часів Радянського Союзу в англійському академічному дискурсі історично закріпилася практика використання *Candidate of Sciences* та *Doctor of Sciences* для позначення ступенів кандидата та доктора наук відповідно як реалій академічного дискурсу країн нині пострадянського простору [1, с. 188-189]. Таким чином, адекватним відповідником українських ступенів кандидата та доктора наук вважаються саме останні англійські варіанти *Candidate of Sciences* та *Doctor of Sciences*, при чому слід зауважити, що лексема

“наук” (“*Sciences*”) в англійських відповідниках майже не зустрічається, а здебільшого використовується лише назва відповідної науки в однині, наприклад: *кандидат/доктор архітектурних наук – Candidate/Doctor of Architecture*, *кандидат/доктор біологічних наук – Candidate/Doctor of Biology*, *кандидат/доктор економічних наук – Candidate/Doctor of Economics*, *кандидат/доктор історичних наук – Candidate/Doctor of History*, *кандидат/доктор медичних наук – Candidate/Doctor of Medicine*. Крім того, варто відмітити, що англійським відповідником поняття “кандидат/доктор педагогічних наук” у більшості випадків є *Candidate/Doctor of Education*, а не *Candidate/Doctor of Pedagogy* чи *Candidate/Doctor of Pedagogical Science*.

Ще одним цікавим спостереженням є специфіка представлення напрямів підготовки фахівців. По-перше, для українського академічного дискурсу характерна більша деталізація, коли при зазначенні напрямку підготовки, окрім безпосередньо напрямку вказують також спеціальність та спеціалізацію, наприклад: *Напрямок: філологія, Спеціальність: переклад, Спеціалізація: мова і література (іспанська мова та література)*. Англійському академічному дискурсу притаманна більша ступінь генералізації при зазначенні напрямку підготовки, але кожному напрямку зазвичай передують уточнення, за яким кваліфікаційним рівнем цей напрям підготовки реалізується, наприклад: *B.S. in Business Communication*, *M.S. in Mental Health Counseling*, *M.S. in Archeology*, *Ph.D. in Public Policy and Administration*.

Проведене дослідження також дозволило виявити деякі відповідники назв навігаційних елементів терміносистеми академічних веб-ресурсів українською та англійською мовами, що підсумовані у табл. 1.

Таблиця 1

**Українсько-англійські відповідники
навігаційних елементів веб-ресурсів ВНЗ**

Назва навігаційного елементу українською	Назва навігаційного елементу англійською
Мапа сайту	Site Map
Головна (сторінка)	Home
Про (факультет/кафедру)	About
Навчання/Навчальна робота	Academics
Наука/Наукові дослідження	Research
Абітурієнту	Admissions
Студенту	Current Students
Аспірантура	Postgraduate Programs
Докторантура	Doctoral Programs
Інноваційна робота	Innovations
Керівництво (університету/факультету)	Administration/Leadership
Напрями підготовки	Majors
Перспективи після навчання	Prospects after Graduation
Персональний склад (факультету/кафедри)	(School/Department) Faculty
Спеціалізована вчена рада	Thesis Committee
Виховна робота	Character Building
Культурне життя	Cultural Life
Студентське життя/дозвілля	Student Life/Leisure
Факультет у соціальних мережах	School in Social Media

Підбиваючи підсумки дослідження, зазначимо, що окремі поняття україномовного та англійськомовного академічного дискурсу, відображені на веб-ресурсах вищих навчальних закладів України та англійськомовних країн, не завжди мають повні відповідники. Спостерігається специфіка академічної терміносистеми, що зумовлена особливостями відповідної мови, усталеною практикою вживання та/або історично закріпленими зразками передачі реалій академічного дискурсу.

Зважаючи на те, що у межах цієї статті аналіз українсько-англійських відповідників не є вичерпним і не охоплює всі аспекти та особливості україномовного та англійськомовного академічних дискурсів на веб-ресурсах вищих навчальних закладів України та англійськомовних країн, перспектива дослідження вбачається, по-перше, у розширенні спектру дослідження українсько-англійських відповід-

ників академічного дискурсу на веб-ресурсах вищих навчальних закладів, по-друге, у формуванні на їхній основі практичних рекомендацій, посібника або довідника для забезпечення єдності термінології, вживаної в англійськомовних версіях веб-ресурсів українських вищих навчальних закладів, і, по-третє, у забезпеченні стандартизації термінів для реалізації комунікативних зв'язків та інформаційно-документаційної діяльності вищих навчальних закладів англійською мовою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Поуви Д. Пособие по педагогической терминологии / Д. Поуви, И. Ушли : учеб. пособие ; 2-е изд., испр. и доп. – М. : Высш. шк., 1982. – 239 с.
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 27 січня 2010 р. № 55 “Про впорядкування транслітерації українського алфавіту латиницею” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/55-2010-п>